

אלינה קורן

בכוחות משותפים: הצבא, העיתונים וההרג ה'מובן מאליו' בפלסטינים

במאי 2005, בעת שסיימתי גרסה זו של המאמר, פירסם ארגון "אמנסטי" את נתוניו השנתיים. נראה היה כי להפתעתם של מרבית הקוראים היהודים בישראל, נרמטה 2004 כרחוקה מאוד, וכאילו שייכת לעידן אחר. 700 פלסטינים נהרגו ב־2004 בידי צה"ל (כמעט שני הרוגים ליום), 150 מהם היו ילדים, רובם נהרגו "באופן בלתי חוקי" בידי חסר אבחנה, בהפגזות ובהפצצות מן האוויר באזורים אזרחיים, בהוצאות להורג ללא משפט וכתוצאה משימוש מופרז בכוח, "כלשון הארגון. חיים נהרסו, בני אדם הפכו נכים, ילדים צולקו לכל חייהם, בתים ושכונות נחרבו על פי החלטות של דרגים צבאיים ומדיניים. ואולם גם בעת שהתרחשו האירועים עליהם דיווח "אמנסטי", הם היו רחוקים מאוד מתודעת מרבית הציבור היהודי, והתרחשו בתוך שגרה. מה שחשוב לי בתיאור של האירועים, בהם המתים וסבלם של החיים הפכו ל"מובן מאליו", הוא לבחון את האופן שבו נבנה ה"מובן מאליו" הזה בעיתונות, האופן שבו משתפת התקשורת, רחוק מאוד מתיאורה כ"שמאלנית" או "ימנית", ביצירתה של הממשות.

ראד כרמי ומלון "פארק" כמשל

ב־14 בינואר 2002 התנקשו כוחות הביטחון של ישראל בחייו של ראש תנועת הפתח בטול כרם, ראד כרמי. גם ההתנקשות הזאת, כמו קודמותיה, גרמה לשורה שלמה של מעשי נקם טרוריסטיים. הפעם, כנראה בשל היותו של קורבן ההתנקשות רחוק מפעילות צבאית, או בשל היותו איש פתח בכיר, היה גל הנקם אכזרי עוד יותר, ובשיאו בא הפיגוע במלון "פארק" בנתניה, בערב פסח, 27 במארס 2002. גם את ההתנקשות הזאת אפשר

היה לתאר כתגובה של צה"ל על פיגוע שקדם לה (בהתנחלות עמנואל), ובעיקר כפעולת נקם. מכל מקום, כתגובת-נגד לפיגוע במלון פארק, באה ההחרפה הנוראה ביותר: הפלישה לערים הפלסטיניות, הידועה בשמה "חומת מגן". היא לא הביאה יותר הגנה ודירדרה את האינתיפאדה לממדים עוד יותר רצחניים. אף אחד מאמצעי התקשורת בישראל לא העז לקשור את ההתנקשות בראד כרמי לזוועות שבאו בעקבותיה. אף אחד מהם לא עשה זאת בהתנקשויות שקדמו להתנקשות זו, ואף אחד מהם לא הבלית את העובדה, כי מאז התחייב צה"ל לפני אבו מאזן, בתחילת השנה, כלומר בחורף 2005, אחרי שנבחר לנשיא, לחדול ממדיניות ה"חיסולים", שקטה הזירה, וחודש מארס 2005 היה החודש הראשון בו לא נהרגו ישראלים, אחרי שצה"ל נמנע, בפעם הראשונה מאז נובמבר 2000, מלהוציא לפועל את מדיניות ההוצאות להורג שלו.

הגיע הזמן לכתוב על המדיניות הזאת במעין פתיחה לתיאור ביקורתי של האינתיפאדה. לשם כך ראוי להתחיל מהמקום המוכחש ביותר: האם חשבו בצמרת הצבאית והמדינית במשך האינתיפאדה על מספר הקורבנות הישראלים שייגבו בעקבות כל אחד מה"חיסולים"? סביר להניח כי בשלב כלשהו חשבו ואפילו דיברו על "מחיר". הרי ראו את הקשר שהעיתונות התכחשה לו. האם הוטרדו בצמרת מ"המחיר"? לא ברור. נראה כי במערכת הביטחון ידעו שהתגובה ל"חיסולים" תהיה פיגועים, כמו אלו שהתרחשו באמצע שנות התשעים. נראה גם כי מדיניות ה"חיסולים" היתה פרי של תכנון מוקדם כזה, עוד בטרם החלה האינתיפאדה. והעיקר: מדיניות ה"חיסולים" היא שדחפה, מאז נובמבר 2000, את האינתיפאדה למה שהיתה: למרחץ דמים. למרות זאת, מעולם לא נבחנה המדיניות הזאת כמכניזם המרכזי של האינתיפאדה. הוויכוח המוסרי, או המשפטי, נקלע במקרה הטוב למבוי סתום. שלטון, כל שלטון, יכול לגייס לעצמו משפטים ואנשי רוח, היכולים להגן על כל מעשה נבלה, בחסות "ההגנה על החיים". אבל מדיניות ה"חיסולים" הפקירה לא רק את חייהם של המוני פלסטינים חסרי מגן לתקיפות מן האוויר או מן היבשה, באישון לילה, או בחצי היום, היא אף הפקירה לפיגועי נקם את הישראלים, ובעיקר את פשוטי העם, הנוסעים עדיין באוטובוסים והולכים לקניות בשווקים.

דווקא הניסיון של ראשי מערכת הביטחון להציג את ה"חיסולים" כתגובה לפיגועים מחשירה אותם, משום שלמעט פיגוע טרור בשוק בירושלים בתחילת נובמבר 2000, לא היו פיגועי התאבדות בתוך ישראל עד מארס 2001, כלומר חמישה חודשים אחרי ה"חיסול" הראשון.

הפחד מפני גל הטרור שהחל במארס 2001 היה מרכיב חשוב ביכולתה של האליטה

הצבאית לחצות עוד ועוד קווים אדומים, כדי לגייס תמיכה ציבורית, ולשכנע את הציבור בנחיצותם של אמצעים ופעולות "יוצאי דופן", כדי "לעקור מן השורש" את הטרור ולפגוע "אחת ולתמיד" ב"תשתית הטרור". הסיקור הסנסציוני של פיגועי הטרור, העיסוק בישראלים כקורבנות, וההתעלמות מממדי האסון שאנו ממיטים על הפלסטינים תרמו להגברת הפחד ולהצגת הטרור הפלסטיני כאיום אסטרטגי וקיומי על מדינת ישראל, איום חסר שחר. במלים אחרות, לאופן שבו דיווחה העיתונות על האינתיפאדה מתחילתה היה חלק חשוב בהקהיית הרגישות הישראלית ובנירמול הדיווחים על הרג הפלסטינים, נקודת הראות שקיבלו כל העיתונים היתה זו של הצבא, ולענייננו – העיתונות איפשרה להעניק משמעות של "מובן מאליו" לפרקטיקות צבאיות חוץ-חוקיות ולבסס אותן בתוך השיח הפוליטי בישראל.

הצבא והעיתון

כשפרצה ההתקוממות הפלסטינית, בסוף ספטמבר 2000, התפאר שאול מופז, מי שהיה אז הרמטכ"ל, כי זה"ל העריך מראש שזו אכן תפרוץ, ואף התכוון לקראתה. ואמנם, היו סימנים רבים לכך שזה"ל ציפה לאי השקט הזה כדי להופכו למלחמת מיגור. הדמויות שעמדו בראש מערכת הביטחון ובראשות הממשלה היו כולן מסויגות מהעצמאות הפלסטינית שבררך. ואולם, בניגוד למה שעלה מדברי הגנרלים, נראה כי העיתונות העדיפה לקבל את המרי ההמוני בשטחים בסתיו 2000 כ"הפתעה", או כחלק ה"מאכזב" של הסיפור על התנהגות הפלסטינים. ההסבר, שדוברים רשמיים עשו בו שימוש בתוך ישראל, כמו גם בתדרוכים כלפי חוץ, נשען על ההערכה המודיעינית לפיה ערפאת "איננו פרטנר לשלום", הערכה שתאמה להפליא את כישלון פיסגת קמפ־דייוויד ביולי 2000. עד מהרה נוסחה הגרסה "של כולם": ראש הממשלה אהוד ברק הציע ליאסר ערפאת "פשרה היסטורית" לסיום הסכסוך מקץ שבע שנות הסכמי אוסלו, ואילו ערפאת דחה את ההצעות הנדיבות. על פי התיאור הזה, ערפאת, שלא התכוון להגיע להסדר עם ישראל, תיכנן את כישלון הדיפלומטיה כדי להצדיק את המשך השימוש באלימות, במטרה להביא לחיסולה של ישראל. הוא יזם את גל המהומות, הוציא את ההמונים הפלסטיניים אל הרחובות ואחר כך הפעיל את ארגוני הטרור. הנרטיב הזה השתלב היטב והתפתח במקביל להיערכות הצבא, שלא הופתע והתכוון לעימות. יתר על כן, בצה"ל לא נערכו להתמודד עם פרץ קצר של אלימות, ואף לא להביא לסיום מהיר של ההתפרצות. צה"ל התכוון למלחמה וחתר לקראת ההודמנות להשיג הכרעה צבאית של הפלסטינים. מרחק של חמש שנים אפשר לומר כי על פי האירועים של חודשי האינתיפאדה

הראשונים, צה"ל היבנה מלחמה נגד הפלסטינים וייצר משמעויות שהצדיקו מלחמה זו. על פי הגרסה של ממשלת ישראל, שנעזרה באנשי רוח של השמאל הציוני, לא היה קשר בין התסיסה בשטחים לכיבוש והתנאים שקדמו להתפרצותן של המהומות. מאמץ ההסברה הזה נשא פרי, בייחוד אחרי התקפות הטרור בארצות הברית בספטמבר 2001. חלק ניכר מדעת הקהל במערב פירש את פרוץ ההתקוממות בסתיו 2000, ואת תיאור האירועים שבאו לאחר מכן, כעדות לכך שהפלסטינים "אינם בשלים לשלום". הדימוי הקולוניאלי של "חוסר בשלות" ושל דבקות הילידים באלימות חזר בהתבטאויות של סנגורי המדיניות הישראלית. השינויים שעברה האינתיפאדה, ההחרפה באלימות, ועצם המעבר מהתנגדות עממית, בעיקר של הפגנות המוניות, למאבק מזוין וטרור, לא זכו להתייחסות רצינית בעיתונות הישראלית. צה"ל זכה בגיבוי מלא לכל התנהלותו בשטחים הכבושים. הוא קיבל רשות ללכות את האש, להכות בפלסטינים כדי להכניעם וכדי שישלימו עם עליונותה של ישראל ויקבלו את פתרון הסכסוך שהיא מכתיבה. משום כך הגדיר הצבא מתחילה את האינתיפאדה כמלחמה, וכבר בתחילת האירועים העביר לשטחים הכבושים כוחות גדולים של חטיבות חי"ר ושריון, השתמש בתחמושת חיה נגד מפגינים ובירי טנקים נגד בתי מגורים, והפעיל מסוקים ומטוסי קרב נגד מפגינים, בתי מגורים, בתי ספר, בקתות, מטעים. האש לא כוונה נגד מחנות צבא, יעדים מבוצרים, טורי שריון וכו'. לכן נורו בימים הראשונים של האינתיפאדה מיליון כדורים. דווקא בגלל כוחה הגדול של העיתונות בארץ, חשוב לדבר גם על חלקה בקבלת ההגדרות השלטוניות. היסטוריונים יבדקו יום אחד את המסמכים הסודיים של תוכניות המגירה, שכללו בלי ספק את מדיניות ה"חיסולים". לנו, בכתיבת ההיסטוריה בהווה, לא נותר אלא לעקוב אחר האופן שבו הוגדרה רעת הקהל ברוח התוכניות הללו. חשוב לבחון את הדרך שבה התנהגה העיתונות באמצעות פריזמה כפולה: הדיווח על "מדיניות החיסולים", שהחלה בנובמבר 2000 והתרחבה מאוד בשנת 2004, אלא שאז הפכה כבר לכלי-כך שגרתית עד שאיש לא נתן עליה את הדעת; ומצד שני, האופן שבו דווח (ובעיקר לא דווח) ההרג בקרב הפלסטינים. שני הנושאים הללו מצטרפים בעצם לסיפור הנורא של השנים האחרונות. צבא ענק, מהחזקים בעולם, עושה בשטחים כבושים חסרי מגן ככתוך שלו: מפר חוקים ואמנות בינלאומיים, רומס זכויות אדם בסיסיות, הורס חבלי ארץ, ומטיל מצור בן חודשים על ערים צמאות. מאידך גיסא, הפלסטינים הנהרגים בידי הצבא הפכו לאויבים זדוניים, שעצם הריגתם מהווה, בדרך כלל, הוכחה להיותם בני מוות, כדין.

דווקא על רקע ההיכרות שלנו עם סבלנו, הסבל הישראלי, ראוי לזכור את הפרופורציות של האכזרות בחודשיים הראשונים לאינתיפאדה, גם בתור דוגמה, וגם

בתור אפשרות לבחון את התנהגות העיתונות הכתובה באותם חודשים כתחילה של תהליך. למן תחילת האינתיפאדה ועד סוף נובמבר 2000, נהרגו 228 פלסטינים מירי של כוחות הביטחון ושל אזרחים ישראלים, בעיקר מתנחלים. בצד הישראלי נהרגו 33 ישראלים, מחציתם חיילים, תשעים אחוז מהם בשטחים עצמם. כדי להבין את מידת הידרדרותה של האינתיפאדה, יש לזכור כי עד סוף יוני 2004, התקופה בה השתולל ציד האדם בשטחים, נהרגו 2,726 פלסטינים מאש ישראלית – של אנשי כוחות הביטחון ומתנחלים – כעשרים אחוז מהם קטינים. אלפים רבים נפצעו מאש חיה, וחלק ניכר הפכו נכים. בתקופה המקבילה, כלומר עד סוף יוני 2004, נהרגו 897 ישראלים בתחומי ישראל ובשטחים. שני העיתונים הגדולים, "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", גילו עניין מועט בהרוגים הפלסטינים. הרג הישראלים תפס, בשלושת העיתונים, מקום נרחב, ובשני הטבלואידים גבלו תיאורי המוות, השכול והדם בפורנוגרפיה עיתונאית.

ה"חיסולים" הראשונים

ב־9 בנובמבר 2000 פתחה ישראל במדיניות של התנקשויות בפעילים פלסטינים, שנראו לה כסיכון ביטחוני. המדיניות זכתה עד מהרה לכינוי "מדיניות החיסולים". ראשון המוצאים להורג בלא משפט היה חוסיין עביאת, פעיל פתח בבית לחם, תושב הכפר תעאמרה. הוא הוצא להורג באמצעות טיל שירה מסוק לעבר מכוניתו. שתי נשים בנות 52 שניצבו על המדרכה הסמוכה למקום ה"חיסול" נהרגו אף הן. כמה עוברי אורח נפצעו. במשך שנה, עד נובמבר 2001, התנקשו כוחות הביטחון של ישראל בחייהם של 46 פלסטינים, ועד סוף יוני 2004 לפחות 149 פלסטינים הוצאו להורג, 90 מהם באמצעות חיל האוויר ו־59 באמצעות כוחות שפעלו מן הקרקע. במהלך "חיסולים" אלו נהרגו עוד כמאה פלסטינים, תשעים מהם קטינים. המדיניות הולידה, כאמור, מעשי נקם ופעולות טרור אכזריות נגד ישראלים, כמו גם התקפות גמול אכזריות של צה"ל נגד הפלסטינים. בדיווחיהם, שני הטבלואידים ו"הארץ" קיבלו לחלוטין את הנרטיב לפיו ה"חיסולים" היו "סיכולים ממוקדים" של מעשי טרור.

הבה נחזור אל הזירה ההיא, כדי לראות איך נבנתה כ"נורמלית" כמה חודשים מאוחר יותר: ב־10.11.2000, יום אחרי "חיסולו" של עביאת, הקדיש "ידיעות אחרונות" את מרבית העמוד הראשון שלו – וכן את העמודים 4 ו־5 – לדיווח על "ההתנקשות הראשונה". משהו אמר להם כי זוהי ראשיתה של מדיניות, אחרת מדוע דיווחו בהרחבה כזאת על הרג פלסטיני? היה זה עיתון יום ששי, והכותרת הענקית הופיעה באותיות

לבנות על רקע ארום: "חוסל בכיר בפתח". כותרת המשנה סיפרה כבר את "כל הסיפור", גם היא באותיות גדולות מאוד –

הפעולה: במבצע מדויק של השב"כ וחיל האוויר נורו אתמול שני טילים על מכוניתו של חוסיין עביאת, ממפקדי התנזים. * הוא נהרג במקום, סגנו נפצע ושתי עובדות אורח נהרגו גם הן. * האיוב: אנשי הפתח מבטיחים נקמה: 'אנחנו דורשים את ראשו של שאול מופו. נסלים את האינתיפאדה'. * הרמטכ"ל: 'יידע כל מי שינסה לפגוע בנו, שהוא לא יימלט'.

במרכז העמוד הראשי, לצד סיפור כותרת המשנה, מובא תצלום גדול של עביאת כפוזת מצ'ואיסיטית, כשהוא מניף מקלעון. בכיתוב מתחת לתצלום נאמר: "אחראי אישית לשורה ארוכה של פיגועי ירי נגד מטרות צבאיות ואזרחיות, כולל ירי על שכונת גילה". בעמודים 4 ו-5 של הפורמאט המוגדל יש חזרה על מסגרת הדיווח. הכותרות, כותרות המשנה, הדיווח החדשותי, התצלומים והפרשנות של הכתב הצבאי שבים ומבליטים את מידת אחריותו של חוסיין עביאת להרג ישראלים, ואת מידת הדיוק של פעולת ההתנקשות. שתי ההבלטות מעניקות להתנקשות ממד של לגיטימיות ותומכות ברצינות הפעולה של צה"ל, לפיו ידה הארוכה של ישראל תגיע לכל מי שפוגע ביהודים. מצד שני מובטח לנו כי אין כאן מקריות, טעות, או שרירות לב: האיש, שהרג בעבר והתכוון להרוג בעתיד ישראלים נוספים, שילם בחייו. זו התבנית המנרמלת שאף אחד מהדיווחים לא ביקש לערער עליה.

בכל אותו גיליון בלט בסיפור הממד של ה"דיוק והצדק": בדיוק כאשר יצא עביאת לביצוע פעולת טרור, זוהי "בוודאות", ולא זו בלבד, אלא שההתנקשות בחייו היתה שיא של פעילות מודיעינית ממושכת ומדויקת, שהניבה תוצאות, ומשום כך גם היתה מוסרית. יתר על כן, צה"ל כבר לא יכול היה להבליג, כלומר לפני כן עוד הבליג. מאמר פרשנות, פרי עטו של הכתב הצבאי של העיתון, רוני שקד, העלה על נס את ההתנקשות ועמד על מעלותיה: "לא עוד פעולות נגד מטרות סתמיות, אלא פעולה נגד מטרה מסומנת, שנועדה לפגוע ישירות במחוללי הטרור [...] פגיעה ממוקדת, כירורגית, חכמה [...] הפוגעת רק במבצעי הטרור ולא באוכלוסיה הרחבה". מתחת לתמונתו של עביאת המניף אל על את המקלעון, שהופיעה כבר בעמוד הראשון, נזכרו בכותרות המשנה של עמוד 5 שמותיהם של שלושה חיילים, שהאחריות להריגתם יוחסה לעביאת. עד אותו פרסום, ההרג לא יוחס דווקא לעביאת. למן הרגע שבו הוצא להורג, הוא הפך לאחראי אישית למותם של החיילים. קשה כמובן לדעת מהדיווח אם עביאת הרג בעצמו את החיילים, או שמעצם היותו "בכיר בתנזים" יוחסה לו האחריות להריגתם בגזרה בה היה

"בכיר". העמימות לא היתה מקרית והשימוש בסוג זה של הטלת אחריות הלך והפך בחודשים הבאים לרפוס קבוע.

הכותרת הראשית ב"מעריב", באמצע העמוד הראשון, ניסחה את הדרמה כך: "צה"ל: נמשיך בחיסולים; התנזים: ננקום ברמטכ"ל". גם "מעריב" קיבל את ההיגיון של מדיניות "צה"ל, וציטט בהבלטה, בכותרת בעמוד 3, את דברי הרמטכ"ל: "כל מי שעל ידיו דם של חיילי צה"ל ואזרחי מדינת ישראל – נפעל נגדו בכל זמן ובכל מצב". באותו עמוד, לצד כותרת ענק "חיסול מהאוויר", התפרסם אותו תצלום של עביאת (עדות למקור התצלום: "צה"ל, כמובן, שדובריו הם המקור היחיד לכל הכרוניקה שעסקה ב"חיסול", וכמובן בעברו של ה"מחוסל"), ומתחת לו תצלומי ראש של שלושה חיילים, אשר הריגתם יוחסה עכשיו אף היא לעביאת. בכיתוב נאמר: "המחבל ושלושת קורבנותיו". "מעריב" טרח כבר ב"חיסול" הראשון להצניע את הדיווח על הריגת שתי הנשים שעמדו סמוך למקום התקיפה, ואת פציעתם של ארבעה אנשים נוספים. המידע הזה לא הופיע בעמוד הראשון, והובא "מפי מקורות פלסטינים" (כלומר, זכה להורדה בדרגת האמינות; בניגוד לאינפורמציה שמספק הצבא, שהתקבלה תמיד כאמת אובייקטיבית). הוא נבלע בעמוד 3, אי שם בתוך הידיעה, ללא ציון כלשהו בכותרת, גם לא בכותרת המשנה. יתר על כן, למידע מוצנע זה צורפה, בגוף הידיעה, תגובתו של אלוף פיקוד המרכז, שתחת פיקודו בוצעה ההתנקשות: "לצה"ל לא ידוע על פגיעה באזרחים". כאן טרחו העורכים הרבה יותר מב"ידיעות אחרונות" על ארגון הממשות, נמנעו ממתן כותרת, וגם טרחו להביא את תגובתו השקרית של אלוף פיקוד המרכז. למותר לציין כי לעיתון יש דרכים רבות כדי לברר אם טענה היא אמיתית או שקרית. אבל העיתון התאמץ להסוותה. היא הפכה לזניחה.

מכאן ואילך, ברמות משתנות של אופוריה, על פי הידיעות האחרות שהגיעו לעיתון באותו יום, או על פי דרגתו של היעד בהיררכיה הפלסטינית, זה היה הרפוס הקבוע של דיווח על כל מקרי ההתנקשות, בעיקר ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב". התרת הדם הפכה לחלק מסיפור הצלחה, מושא להזדהות, הטפה לרצח.

כאמור, אילו היה עביאת "סתם פלסטיני", לא היו העיתונים מקדישים שטח רחב כל-כך לדיווח על הפגיעה בו. הרי עד יום ההתנקשות, עשרות פלסטינים נהרגו ב"הפרות סדר", "התנגשויות", "חילופי אש", ומירי של צלפים לעבר "חשודים", ובכל זאת איש מהם לא קיבל מקום מכובד כזה כמו עביאת. עכשיו הפך הפלסטיני המת מאלמוני לטרוריסט. הדגשה רועמת כזאת, שזכתה לכיסוי רחב כליכך אודות "מקומו של עביאת"

כדמות מרכזית בהיררכיה של "הטרור הפלסטיני", רמזה לעבר משהו אחר, שהעיתונים לא ציינו כלל: צה"ל החליט להסלים את הסכסוך. הדיווחים הדרמטיים מנובמבר 2000 כללו את ההכרה של הפיקוד הצבאי בכך שההסלמה כבר החלה, ואף נלקחה בחשבון. תגובתו של שאול מופז בכותרת מעידה על כך. יתר על כן: עצם ציטוט הפלסטינים כמבטיחים נקמה, והדגשת האיום הזה בכותרת בולטת בעמוד הראשון של הטבלואיד, מוכיחה כי מי שהזין את העיתון ב"דרמה" הגדולה, הדרמה שהפכה את המת הפלסטיני, תוך 40 ימי אינתיפאדה, מאלמוני לרוצח צמא דם, אותו גורם שהזין את העיתון במידע זה, גם הניח שתבוא הסלמה בסכסוך, הרבה לפני שהחל גל הפיגועים הגדול.

הנה כך התרחש הנרמול של המדיניות: עד סוף דצמבר 2000, כחודשיים אחרי תחילת האינתיפאדה, ועוד לפני גל הפיגועים הגדול בתוך ישראל, עברו הדיווחים על ההתנקשויות נורמליזציה, כלומר תפסו אותו כחלק מהיומיום, והפכו ללקוניים ושגרתיים. למשל, ב"דיעות אחרונות", כבר ב-15.12.2000, מדווחת כותרת המשנה בעמוד 4: "אתמול חוסל האני אברבאכר, מבכירי הזרוע הצבאית של החמאס * מדובר בחיסול השמיני של טרוריסטים פלשתינים מאז תחילת נובמבר". ב"הארץ", יום לפני כן, דיווחה הכותרת בראש עמוד 8 (עמוד פנימי, שולי): "צה"ל הרג בחברון עוד אסיר חמאס שהרשות שיחררה". במקום שבו התרחשו ה"חיסולים" הללו גאו הזעם ותחושות האינאונים. בעזרתן הצליח צה"ל להסלים את הסכסוך, כדי "להביא להכרעה".

עוד חלקים של הסיפור

במקום זה עולה בדרך כלל הטענה של מומחי התקשורת המטיחים במבקר: 'מי שמבין מה זה ניוז יודע שאחרי חודש וחצי חיסול כבר איננו סיפור'. האם פיגוע מפסיק להיות 'ניוז'? לא. ובכן, ה'ניוז' איננו בגדר תכונה טבעית של אירוע. מישהו, או משהו, מגדיר את הערך החדשותי של האירועים. הנה מאפיינים אחרים של הסיפור.

אף שה"חיסולים" בוצעו בכוונה תחילה, כפי שנרמז בחלק מהדיווחים, על פי רשימה שהוכנה מראש, ולמרות העובדה שהם דרשו תכנון מוקדם, אפשר היה לזהות תבנית ברורה של נרטיב, בעיקר מרגע בו השתלבו ה"חיסולים" והפיגועים בשרשרת דמים שעל הגורמים לה הכריעו העיתונים ביחד עם הצבא: "הם התחילו", כלומר הפלסטינים. על פי הנרטיב הזה, רוב ההתנקשויות בוצעו באותו יום, או למחרת פיגוע בו נהרגו ישראלים. המשקל העצום שניתן לכיסוי הפיגועים ותוצאותיהם איפשר את ההצגה של

ה"חיסולים" כתשובה לפיגועים. למשל, ב־11.6.03, למחרת ניסיון ההתנקשות בעבר אל עזיז רנטיסי, התפוצץ מתאבד של החמאס באוטובוס במרכז ירושלים. 16 אנשים נהרגו בפיגוע, ו־135 נפצעו, מהם 10 באורח קשה. כחצי שעה לאחר מכן, ירו מסוקי צה"ל טילים לעבר מכונית שבה נסעו שני פעילי החמאס טיטו מסעוד וסוהיל אבר נאחל, והרגו אותם. ביחד עימם נהרגו עוד שישה עוברי אורח. למרות שצה"ל הבהיר כי מי ש"חוסלו" היו מבוקשים מזה זמן רב, ושמים נכלל כבר חודשים ארוכים ברשימת החיסולים של ישראל, ההוצאה לפועל של ההתנקשות אחרי הפיגוע בירושלים היתה "נוחה" לצה"ל ותאמה את מדיניותו, לפיה לכל פיגוע יש מחיר. אין צורך להוסיף כי מבנה העמורים בעיתון והריווח עצמו שירתו לגמרי את הסיפור הזה. למקרא העיתונים, בעיקר הטבלואידים, נרמה היה לפעמים כי ככל שמרחץ הדמים כבד יותר, ככל שסימני השאלה מתרבים, כך טורחים העיתונים לכסות על השאלות שמעוררת מדיניות הצבא. איש מהדרג הצבאי או המדיני לא נדרש להשיב על השאלות הללו: את מי אתם מקריבים, כשאתם יוצאים לעוד "חיסול"?

ההתנקשות בשייח אחמד יאסין ובשבעה בני אדם נוספים התבצעה כשבוע אחרי פיגוע טרור בנמל אשדוד, בו נהרגו 10 ישראלים. האירוע הזה יכול להרגים טוב יותר את החלק שמילאה העיתונות הכתובה בבניית המציאות גם באמצעות התעלמות מחלקים ממנה. מתחילת מארס ועד הפיגוע בנמל אשדוד ב־14.3.04 הרג צה"ל 36 פלסטינים בפעולות שונות, לפחות תשעה מהם אזרחים (האם היה הפיגוע בנמל מעשה גמול על ההריגה המסיבית הזאת? האם יכלו העיתונים לבנות סיפור כזה?) אחרי הפיגוע באשדוד ועד הריגתו של השייח יאסין ב־22.3.04, התנקשה ישראל בשני אנשי ג'יהאד אסלאמי ברצועה, 12 פלסטינים נהרגו בפעולות צה"ל ברפיח ובעבסאן (שניים מהם אזרחים), ילדה נהרגה בחאן יונס, וגבר חמוש נהרג במחנה הפליטים בלאטה ליד שכם. אבל האופן שבו הוצגה ההתנקשות בחיי השייח יאסין הפך את הפיגוע בנמל אשדוד למניע. העיתונים כולם השתמשו אז בביטוי שהצבא, ככל הנראה, המציא: "מגה פיגוע", וידעו לספר כי מערכת הביטחון החליטה להתייחס אל הפיגוע בנמל אשדוד כאל מגה-פיגוע.

מאזן ההרוגים חשוב גם להבנת עוד ממד במשמעויות שהוענקו לפעולות ההתנקשות: אחרי תמונות זוועה מזירות פיגוע ודיווחים מלוויות וציטוטים של המשפחות השכולות, נראו ההתנקשויות "מאופקות", צודקות, מעין כירורגיה עדינה. מהי הריגה של איש אחד לעומת טבח של עשרה פועלי נמל? כל עשרות המתים הפלסטינים מסביב, להוציא את "הסיכול הממוקד", נמחקו בשיטתיות מהכותרות, ובטבלואידים גם מגוף הדיעה.

ההרג המובן מאליו

מקץ ארבע שנים הפכה מדיניות ה"חיסולים" לחלק מן המובן-מאליו, למרות שלאורך השנים חל סחף בהגדרת היעדים הלגיטימיים ל"חיסול" וחלה הרחבה משמעותית של המדיניות. המדיניות קיבלה גם גושפנקא משפטית כשבית המשפט העליון, בשבתו כבג"ץ, דחה שתי עתירות בדבר אי חוקיותם של ה"חיסולים". פרופסור אחד באוניברסיטה העניק גם הכשר "פילוסופי" למדיניות, וחזר והתראיין על הבסיס המוסרי שלה. ספק אם אפשר היה להגיע למצב כזה, אלמלא האופן שבו קיבלה העיתונות, ללא עוררין, את מדיניות זה"ל. על הרקע הזה צריך גם לקרוא את האימים "לחסל את ערפאת", שהפכו לריטואל בעיתונות הישראלית ונשמעו דרך קבע מפי שרים ודוברים רשמיים. הבריונות המילולית הזאת היתה לחלק בלתי נפרד מהתנהגותה של העיתונות ומדיניות זה"ל.

העיתונות, שלא עוררה דיון ציבורי כאשר החלה ישראל להרוג פלסטינים במסגרת פעולות של "סיכול ממוקד", לא התריעה כאשר במהלך הפעולות האלה נהרגו אזרחים רבים, ועברה לסדר היום כאשר זה"ל עבר מפגיעה ב"פצצות מתקתקות" לפעולות תגמול ונקמה על פיגועי טרור, ולמדיניות של פגיעה שיטתית בפעילים פלסטינים בכל הדרגים. בניגוד למצב ששרר בחודשים הראשונים של האינתיפאדה, אין היום בית או כפר פלסטיני הנמצא מחוץ להישג ידו של זה"ל. בעזרת עליונות טכנולוגית, מסוקים, מפציצים, יחידות "מסתערבים", חטיבות חי"ר ויחידות מיוחדות אחרות, כוחות הביטחון הישראלים עשו ועושים בשטחי הפלסטינים כשלהם. למרות שבמרבית המקרים זה"ל פגע בפלסטינים בעומק השטחים, על פי העיתונות הם המשיכו להיהרג "בדרכם לפיגוע בישראל".

הצייד של קיץ 2004

קיץ 2004 אמור היה להירשם בתודעה כקיץ של ציד אדם. תחת זאת הוא נזכר כקיץ ככל הקייצים. בקיץ ההוא, מקץ שלוש וחצי שנות "חיסולים", די היה בצירוף "חוסל פעיל חמאס בכיר" או "מבוקש מספר 1" או "ראש הזרוע הצבאית", כדי להפוך את ההרג ל"סיפור הצלחה צבאי", בלי כותרת מרעישה אבל גם בלי אף שאלה על איך זה שיש כליכך הרבה בכירים. בקיץ 2004 קראנו חדשות לבקרים את הדיווחים הלקוניים על "חיסול ראשי הזרועות הצבאיות בשכם", כאילו מדובר בגוף מפלצתי, אשר ככל שכורתים את אבריו הוא מצמיח זרועות וראשים חדשים.

בריווח על ההתנקשות בחייו של מפקד הפתח במחנה הפליטים בלאטה, ציין "הארץ", כי גורמי הביטחון מייחסים לקורבן אחריות לכל ניסיונות הפיגוע שיצאו מטעם התנזים בשכם במשך החודשים שקדמו להריגתו. עוד נאמר ש"לדברי גורמי הביטחון, העובדה, כי לא הצליח להרוג ישראלים, אינה מעידה על כישוריו החבלניים. לדבריהם, מדובר בפעיל טרור מוכשר וחדור מוטיבציה, שניסה להוציא עוד ועוד פיגועים קטלניים לעורף מדינת ישראל" ("הארץ", 15.6.04, עמוד פנימי). מקץ שלוש וחצי שנות רישיון להרג די היה לדווח על הודעת צה"ל, גם אם זו קשרה את האדם ש"חוסל" לטרור באופן מעורפל בלבד. אווירת שיתוף הפעולה בין העיתונים לצבא לא חייבה הקפדה יתרה על נוהלי עבודה עיתונאית ובירור של העובדות הקונקרטיות. מה שאמנסטי מדרוח עכשו על אותה שנה באמת יכול להפתיע את קורא העיתונים ב־2005: הוא לא שמע על שרשראות המעשים הללו, המוגדרים כפשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות.

הילדים

מסיבות אידיאולוגיות, כמו גם משיקולי רייטינג, ספגו הטבלואידים באופן נלהב ושוקק יותר את "נרטיב התגובה" של צה"ל ואף התגייסו באופן ברור למלחמתו בטרור. עם השנים ועם הדם, שקיבל צבע רועש ובנאלי, הגיעו שני העיתונים לשיאים גרוטסקיים. "ידיעות אחרונות" דיווח, למשל, בכותרת ראשית, ב־12.1.03, בלא אירוניה, בלא מרכאות, בלא לערער על אמינות הכותרת, ובאותיות ענק: "נלכד מחבל בן 8". בכותרת קטנה יותר מעל תמונתו של הילד הפצוע נכתב: "מבצע הפיגוע: תלמיד כיתה ג'". ב"מעריב", באותו יום, דיווחה הכותרת בעמוד 15: "צמד המחבלים: ילדים בני 8 ו־13". מה היה הסיפור? שני ילדים מרצועת עזה חדרו להתנחלות נצרים, נורו ונתפסו. זיהוי הילדים כטרוריסטים לא רק העצים את "חוסר הרציונליות" של האויב ואת אכזריותו – לשלוח ילדים קטנים למלחמה בהתנחלויות – אלא אף צייר את קשיי המלחמה של צה"ל: עליו למצוא תשובה לאויב חסר מצפון, השולח את ילדיו הקטנים כדי לנצל את רחמנות הצבא.

ב־26.7.04, הופיע בעמוד הראשון של "ידיעות אחרונות" תצלום תקריב ובו פניו של ילד ישראלי על אלונקה. הכותרת מעל התצלום דיווחה: "טיל במתנ"ס" ובכיתוב שמתחתיו: "6 ילדים נפצעו, אחד מהם קשה, כשטיל שירו פלשתינים פגע במתנ"ס בנווה דקלים". בעמודים 4 ו־5, כותרת ברוחב של עמוד וחצי דיווחה: "טיל נגד ילדים", ומתחתיה נראתה תמונה גדולה של הילד מעמוד השער כשהוא שוכב בתוך אמבולנס.

בידיעה הובאו עוד פרטים על "הפיגוע בנווה דקלים", שאירע בשעות הערב, והובאו בה ציטוטים מפי אחד הילדים שנפצעו מירי הטילים, על האימה שעברו הוא וחבריו. בתחתית הידיעה נזכר במשפט אחד כי צה"ל השיב אש לעבר המקום ממנו נורה הטיל וכי הפלסטינים דיווחו כי מהירי נפצעו ארבעה ילדים באורח קל. ואולם, לא היה בידיעה שום איזכור לכך שירי הטילים על ההתנחלות התבצע לאחר שצה"ל תקף בניין מגורים בשכונת זייתון בעזה בשעות הצהריים, בניסיון להתנקש בחייו של פעיל חמאס. חלק מהמידע הזה מופיע בתיבה קטנה, מתחת לדיווח על ירי הטילים על ההתנחלות, בידיעה המדווחת על "הצלחה נוספת בלוחמה בטרור", ואשר כותרתה: "חמישה מבוקשים חוסלו בטול-כרם". שני המשפטים האחרונים בידיעה הזכירו את האירוע, שנמחק מסיקור הידיעה על הירי לעבר ההתנחלות ברצועת עזה והוצמד לסיפור על הפעולה בטול-כרם, במרחק עשרות רבות של קילומטרים משם: "ואילו בשכונת זייתון שבעזה נפצעו בצהריים ארבעה פלשתינים מפגיעת טיל שנורה ממסוק לעבר בניין. הפלשתינים טענו כי הבניין היה ריק, אך בצה"ל קבעו שפעלה בו מעברת נשק של החמאס". כאן ניכרת יד מכוונת, מצנזרת, צובעת, בונה ממשות.

בשום פנים ואופן אין זו "עיתונאות גרועה". רק מנקודת ראות ליברלית, לפיה העיתון מחויב לאמת ה"אובייקטיבית", אמת המתגלה לכתבים בשטח, ולא בתדרוך מטעם הצבא, אפשר להניח כי מדובר ב"עיתונאות גרועה". לא זה האופן בו יש לקרוא את התנהגות הטבלואידים: חריצות גדולה הושקעה בפורנוגרפיה הזאת, בתקריבי ילדים פצועים, בהתקת שורות שלמות מידיעה אחת לידיעה אחרת, במחיקתן מהמקום הרלוונטי והצמדתן למקום ה"לא נכון". העיתון התנועע באופן אלגנטי בין שני סיפורים שאסור היה לערבב ביניהם: הסיבה (סיפור אחד, הטרור הפלסטיני) והמסובב (סיפור שני, תגובת צה"ל טהור הנשק). כל האירועים המדווחים בטבלואידים התבארו בתוך גרטיב קבוע ובלתי־משתנה. בגרטיב זה, בוטלה חשיבותם של סדרי הזמנים של האירועים. ההתייחסות להרוגים פלסטינים הופיעה רק אחרי הדיווחים על פגיעה בישראלים, במסגרת הדיווח על תגובת צה"ל ו"מלחמתו בטרור".

הטבלואידים התרכו, כאמור, בקורבנות הישראלים גם כאשר פלסטינים היו קורבנות הפעילות של צה"ל. כך, למשל, נבנו הדיווחים על פעולות הרג יזומות של צה"ל כ"סיפורים אישיים" של סגירת חשבון, גמול צודק שהתעכב. ב"דיעות אחרונות", ב־30.7.04, תוארה פעולת ההתנקשות בחייו של אברסיטה ושומר ראשו ברפיח מירי טילים ממסוק, כ"סגירת מעגל, שמשלבת שמחה, עצב והתרגשות גם יחד". הנה כך רעשה המלודרמה: בשעה שבה נערכה ברית מילה לנכד המתנחל, נהרג "רב המחבלים

שהיה אחראי לרצח הסבא". סבו של התינוק הנימול, אורי מגידיש, אשר האחריות לרציחתו יוחסה עכשיו לאבריסית, נדקר למוות בהתנחלות גן-אור ברצועה 11 שנים קודם לכן בידי שני פועלים פלסטינים אותם העסיק בחממותיו. והנה, הסיפור הרועש דורש קורבן בסדר גודל של "רבי-מחבל", כינוי שהיה שמור פעם רק לאבו נידאל, או לערפאת בימים שצה"ל כבר לא חפץ ביקרו. לפי הדיווח בעיתון, רק לאחר שיצאו בני המשפחה מבית הכנסת, סיפר להם קרוב נסער על הריגתו של אבריסית: "במשך 12 שנה הצליח אבריסית להתחמק מעונש. המחבל, שהיה אחראי באופן אישי לפיגועים שבהם נרצחו מגידיש וארבעה ישראלים נוספים, ניצל שלוש פעמים מניסיונות חיסול. אתמול נגמר לו המזל."

נראה היה כאילו הטבלואידים התאמצו להסוות את ממדי ההרג בקרב הפלסטינים. ההסוואה באה לידי ביטוי בשתי דרכים: התעלמות גמורה, בעיקר כאשר היה מדובר במות אזרחים, או דיווח על חיסול של מבוקשים וטרוריסטים, ובכללם גם אזרחים חפים מפשע שנפגעו בשוגג, ב"חילופי אש". הנה כמה דוגמאות היכולות להבהיר את האופנים הללו, מימים עקובים מדם במיוחד:

* ביום א', 25.4.04 דיווח "ידיעות אחרונות": "מג"ב חיסל בג'נין חוליה בדרך לפיגוע בחג" (כותרת משנה, עמוד 1) ו"בסה"כ תשעה מחבלים חוסלו בסוף שבוע סוער בשטחים" (כותרת גג, עמוד 9). "מעריב" דיווח באותו יום כי "לוחמי מג"ב עבדו קשה: ארבעה פעילי פתח וג'יהאד אסלאמי נהרגו אתמול במבצע משולב של צה"ל, השב"כ, ומג"ב" (עמוד 5). שני העיתונים לא הזכירו אפילו ברמז את הריגתו של ד"ר אברלימון, מרצה באוניברסיטה הערבית-אמריקאית בג'נין כאחד ההרוגים, אף שמאוחר יותר, צה"ל התנצל על הריגתו (חיילים הרגו אותו כי סברו בטעות שהוא "מבוקש", לאחר שכלב התנפל עליו בעת מרדף אחרי שני "מבוקשים").

* בין 6.6.04 ל-11.6.04 נהרגו בשטחים שישה פלסטינים: פעיל של הפתח וחמישה אזרחים, ביניהם נכה על כיסא גלגלים, צעיר לוקה בשכלו, ונער בן 13. כל אלה לא נזכרו כלל ב"ידיעות אחרונות".

* ב-2.7.04 דווח ב"ידיעות אחרונות" בעמוד 6 על "יום של הצלחות לצה"ל", שבמסגרתו נהרגו חמישה "מחבלים". העיתון השמיט מדיווחיו חלק מה"הצלחות": שלושה פלסטינים נוספים שנהרגו ובהם ילד בן 11.

* בגיליון של יום ראשון, ב-4.7.04, אין "ידיעות אחרונות" מזכיר כלל את שבעת הפלסטינים שהרג צה"ל בסוף השבוע (שני פעילים חמושים, שני אזרחים ושלושה ילדים בני 10, 14 ו-15).

המקרה המיוחד של "הארץ"

צריך להבחין במקום הזה בין "מעריב" ו"דיעות אחרונות" ל"הארץ". ההבדל העיקרי מצוי דווקא בהקפדה עקרונית אחת של "הארץ". שני הטבלואידים לא נהגו לפרסם שמות של קורבנות פלסטיניים אשר נהרגו בעת פיזור הפגנות או בעימותים עם חיילי צה"ל. הפלסטיני המת קיבל שם בשני הטבלואידים רק אם התנקשו בחייו, או הפך באחת ל"פעיל טרור בכיר" ולסיפור הצלחה צה"לי. לעומתם, הקפיד "הארץ", כמעט מן היום הראשון של האינתיפאדה, לדווח את שמות ההרוגים הפלסטינים, ובכך לשמר נוהג שהוחל בו באינתיפאדה הקודמת. יתר על כן, אף כאן בניגוד לשני הטבלואידים, "הארץ", לעתים קרובות, מסר גם את הגרסה הפלסטינית להשתלשלות האירועים והקפיד לדווח על עמדות ותגובות של הפלסטינים בצורה אמינה ומתקבלת על הרעת. בכותרותיו השתמש העיתון במונח "התנקשות" ולא במונח "חיסול", דבר המעיד על החלטה לבחור בשפה מאוזנת ולחפש דפוס סיקור שאינו חד-צדדי. במציאות הפוליטית של ישראל, אין להקל ראש בכך שעיתון מתיימר לפעול לפי סטנדרטים עיתונאיים בסיסיים של "איזון" ו"אובייקטיביות" ולדווח על "שני הצדדים" של הסיפור. כאן גם ראוי לציין את עבודתה יוצאת הדופן של עמירה הס, הכתבת לענייני שטחים של "הארץ", אשר מתחילת האינתיפאדה עברה להתגורר בגדה המערבית, כדי לדווח ממקור ראשון על מציאות החיים הקשה של הפלסטינים בשטחים.

יחד עם זאת, הדרישה המקצועית לאובייקטיביות, שהתבטאה בנכונות של "הארץ" להביא שתי גרסאות לתיאור האירועים, והכללים, שמשמם ביקש "הארץ" לשמור על הנייטרליות שלו, חיזקו את נטייתו להסתמך על המקורות הצבאיים ולקלוט את הגדרותיהם. דיווח אמין ומאוזן על שני הצדדים של הסיפור תמך בסופו של דבר בסטטוס-קוו, ובא על חשבון בדיקה, חקירה וביקורת. שהרי גם אם רק מקצת הדברים אותם מסר "הארץ" משמם של הפלסטינים בשולי הגרסאות של צה"ל היו נכונים, כי אז צריך היה העיתון להמשיך לבדוק, לחקור, להקשות, לברר. דבר זה לא קרה. גרסת הפלסטינים נמסרה בדרך כלל כעדות לעמדה הליברלית של העיתון. האמת נתפסה כשרירה וקיימת בלאו הכי, בלי קשר לדיווח על מה ש"הפלסטינים טענו".

ובכל זאת, כעיתון הנאמן לאתוס מקצועי של דיווח הוגן, אובייקטיבי ומאוזן, לא התעלם "הארץ" מההרג ההמוני. העיתון דיווח בעקביות ובאופן מהימן גם על מספרי האבידות של הפלסטינים, ואחרי ימים שבהם מספרי ההרוגים הפלסטינים היו גבוהים במיוחד, או לרגל סיום חודש, או שנה, התווסף דיווח על האירועים, כמעט באורח טקסי,

בתוך תיבה, ובה שמות ופרטים אישיים של ההרוגים. במציאות העיתונאית של ישראל, כששידורי החדשות בטלוויזיה ויומני הבוקר עם קולותיהם התועמלניים של אריה גולן או חיים זיסוביץ' מאמצים את הגירסה הרשמית, וכמובן על רקע הפורנוגרפיה של שני הטבלואידים, אסור לזלזל בפרקטיקה הזאת. ואולם, גם כאן, בחלוף הזמן, הרוגים פלסטינים זכו לפחות איזכורים בעמודי השער, קיבלו פחות כותרות, ונרחפו לתוך העמודים הפנימיים.

בחלוף הזמן, גברה גם הנטייה להבליט אירועים שבהם נעשה שימוש בנשק בידו פלסטינים ונסתמנה נכונות גדולה יותר לאמץ את עמדת הצבא ולזהות את האירועים בשטחים כעצמות מזוין בין שני צדדים לוחמים, המצדיק שימוש בנשק ככד ובאמצעי ענישה קולקטיביים. כבר בתחילה מנו הכותרות בעיתון את מספר הפלסטינים "שנהרגו בעימותים", ולעתים קרובות בנו גם כאן סימטריה והזכירו אותם ביחד עם הרוגים ישראלים. למשל, "חייל צה"ל ר-7 פלסטינים נהרגו בעימותים" ("הארץ", 19.11.2000). שימוש רחב במונח "נהרגו בעימותים", תוך איזכור תקרית ירי שבה נפגעו ישראלים, או אירוע בו נהרגו פלסטינים חמושים, איפשר להזכיר פלסטינים נוספים שנהרגו בלי לברר את נסיבות הריגתם, או להצניע את העובדה שמרביתם היו אזרחים בלתי חמושים.

עם ההסלמה, קיבלו ההרוגים הפלסטינים חשיבות משנית ב"הארץ" ופוזרו על פני עמודים שונים. מקרים שבהם נהרגו "מבוקשים", "מחבלים", "חמושים" ו"פעילים בכירים" של הארגונים השונים נטו לזכות בהבלטה בעמוד הראשי ובכותרות, ואילו אלה שנהרגו "בעימותים", "בהתנגשויות", "במהלך תגובת צה"ל" או "בתקריות אחרות" נדחקו לעמודים הפנימיים. קריאה מדוקדקת של כתבותיה של עמירה הס הוסיפה פרטים רבים, יצקה תוכן להכללות המעורפלות על פלסטינים שנהרגו "בהתנגשויות", וציידה את הקורא במידע חיוני, שבמקרים רבים לא עלה בקנה אחד עם הגרסה הישראלית הרשמית לגבי מהלך האירועים. ובכל זאת, מרבית המידע הזה הוצנע בתוך הידיעות, בעמודים הפנימיים, ולא הגיע אל העמודים הראשונים ואל הכותרות. מרבית המידע הזה לא קרא תיגר על האופן שבו חיו הישראלים את הממשות.

מקץ חמש שנות אינתיפאדה התרחב העימות עם הפלסטינים, וספק אם אחד העיתונים היה מסוגל להציע מבט כולל על האירועים. מה שעלה מכל העיתונים היה בעצם סיפור על "מדינה במצור". הדיווחים התארגנו, בסופו של דבר, סביב שני נושאים: הישראלים הנצורים, בהתנחלויות או בישראל, תחת איומי הטרור, והפעילות הפולשנית של צה"ל, שתוארה כפריצה של המצור. ההרוגים הפלסטינים תוארו בכל העיתונים כחלק ממהלך הפריצה, בעוד ההרוגים הישראלים היו תמיד קורבנותיו של המצור הזה. העובדה שצה"ל הרחיב את הפעולות ההתקפיות ברחבי השטחים, הירק

את המצור על ההנהגה הפלסטינית והסלים את "ההיתקלויות" עם פעילי הארגונים הפלסטינים בעלמה מעולמם של הישראלים, כפי שזה שנבנה בחמש השנים האחרונות בעיתונות שלנו.

27.5.2005